

Prepozno.

Ruski spisal J. Potapenko, preložil Al. Benkovič.

I.

godilo se je nekako čisto slučajno. V prsih Nikolaja Ivanoviča je čustvo že davno dozorelo, a on, poznajoč samega sebe, svoj neodločni značaj in nekako, dejal bi, nenaravno plahost za starost štiridesetih let, je bil uverjen, da to čustvo polagoma izgine.

A nenadoma je čisto nepričakovano opazil, da je vse pokvaril. Bilo je pa tako.

Antonina Sergejevna je prišla včeraj k njima samo za hip, češ, da poljubi Sašenko. — Sašenka, — to je njegova osemnajst let stara hči. Sirota je bila navajena, da je svoj čas živela z materjo, a sedaj ji je bilo dolgčas. Nada je umrla že pred dvema letoma, in od takrat je pri njih postalo otožno in dolgočasno. Zato pa Antonina Sergejevna pogosto prihaja k njima ter skrbi, da razveseli Sašenko, časih jo vzame k sebi, ali pa pelje v gledališče. Sašenki je druga mati in ta jo spoštuje in ljubi.

Včeraj Sašenke ni bilo doma. Odpeljala se je bila v Pavlovsk k teti Zinajdi Ivanovni, sestri Nikolaja Ivanoviča. Tam je molila in se je imela vrniti šele zvečer.

Antonina Sergejevna se je pripeljala po poti, držeči od dvorca.

— Torej vi siromak danes obedujete sami? — je vprašala, malo namežiknila in se nasmehnila.

— Sam, sam, Antonina Sergejevna! — je odvrnil Nikolaj Ivanovič s šaljivo deklamajočim glasom.

— Hm ... Tudi jaz sem sama ... Veste kaj, pojdite k meni na obed, pa bodeta dva samca skupaj! ...

Ona se je nasmejala, on pa nekoliko zardel. Ponudbo je seveda sprejel ter prav ob petih in tri četrti šel iz hiše, vzel izvoščeka ter se odpeljal v Kiročno ulico.

Bil je gorak pomladni večer. Vreme je bilo že godno za letovišče, a Peterburžani so se še bali seliti se iz mesta. Samo junakinje, kakoršna je bila Zinajda Ivanovna, so se požurile; treba je pa vendar upoštevati, da je imela sestra v Pavlosku kamenito zimsko hišo.

Nikolaj Ivanovič je čutil nekako nenavadno čilost duha in telesa. Zadnje čase se ga je časih lotevala skoro otožnost. Pomisliti je treba pa to. Skoro dvajset let je preživel z Nado, in kako lepo!

Vse življenje se nista niti enkrat sprla, nikdar ni bilo med njima nesporazumljenja ... To je prišlo, kar v navado. A glej, Nada mu je umrla. Od kraja se mu je srce trgalo silne žalosti — toga je bila presveža, preživa. Pozneje je žalost odnehala in toga kakor da se je ovila z meglo ... Česa pač človek ne preboli? Tesnoba in dolgčas sta prevladala. Sašenka mu je bila seveda velika tolažba, a ona je imela svoje posebne interese. Ona je stara osemnajst let, a on štiri-deset. Vrhu tega je ona še čisto otročja.

Zapazil je, da nekako oživi, kadar pride k njemu Antonina Sergejevna: takrat ga za celi dan zapusti tesnoba in toga. Takrat veselo seda za svoje spise in marljivo dela. Sprva si je to tolmačil z njeno veselo naravo, z njeno lastnostjo, s katero napolnjuje celo hišo z razgovorom, ne z vsakdanjim, marveč z umnim in živim razgovorom. Dalje je zapazil neko nenavadnost: kadar je ostal sam, takrat so se mu prikazovale njene čudovite oči z dolgimi trepalnicami, laskavo mu je zvenel njen mehki glas in vedno je želel, — sam ni vedel, zakaj — da bi jej vsaj roko poljubil. Vse to je bilo znamenje čustva, ki se mu je zdelo čudno. Nada je umrla še le pred dvema letoma in živela sta kakor duša z dušo! ... A navadil se je tudi tega. Navadil se je, da to novo čustvo živi v njegovi duši, a razvijalo se je neopaženo in je precej narastlo. Občevanje z Antonino Sergejevno je postalo zanj zelo potrebno. Časih je premišljeval, nima li kakega opravka, da bi šel k njej vsaj za jedno minuto.

Ta pot je prišel k njej točno ob šestih in obedovali so trije skupaj. Z Antonino Sergejevno je bivala daljna sorodnica, od starosti popolnoma potrto bitje, — slepo, gluho, suho, a nenavadno krepko. Bila je že skoro devetdeset let stara, a je vedno mislila, da bode živela vsaj še deset.

Po obedu sta starko odpravila v njeno sobo. Antonina Sergejevna Nakatova je znala vse lepo urediti, dasi jej pokojni mož, bivši trgovec, ni zapustil posebnega imetja. S petimi tisoči letnega dohodka je ona živela tako, kakor žive drugi z dvajsetimi tisoči. Stanovanje je imela opravljeno lepo, prijetno, prikladno, sprejemala je znance, zbirala jih okrog sebe ob četrtkih in lepo jih hranila in napajala, hodila v gledališča, lepo se oblačila, s kratka, živela je, ne da bi si kaj odtrgovala. Imela je štiriintrideset let, na videz je bila mlajša, a ona se ni posluževala te okolnosti, ampak vedno priznavała svoja leta.

Nikolaj Ivanovič je sedel v mehki naslonjač v vsprejemni sobi in dovoljeno mu je bilo, da sme pušiti. Antonina Sergejevna je sedela na divanu njemu nasproti in on je v tej mili in prikladni okolici,

gledajoč nje smehljajoči se obraz in poslušajoč nje veseli govor, čutil veliko blaženstvo.

Nehote je zamižal.

— Vi ste zaspani, kakor vidim? — vprašala ga je Antonina Sergejevna.

On se je stresel. — Bog varuj, nimam te navade! — je odgovoril.

— A kaj je to?

— Kaj? — in zamišljeno je spustil smodkin dim. — Povem naj vam, kaj je to?

— Pa le povejte! — je velela ona in ga ohrabrila z dolgim prodirajočim pogledom svojih prekrasnih, temnih oči.

— Jaz sem srečen, Antonina Sergejevna.

— Zakaj?

— V vašem društvu me navdaja čustvo blaženosti. Sploh mi ni mogoče biti brez vašega društva!... To je tisto!

Ona se je zasmejala in vzkliknila: »Bravo, Nikolaj Ivanovič!«

— Ne smejte se, to je jako resno!...

— Ali je mogoče?

— Gotovo!...

In ona je seveda takoj izprevidela, da je to v resnici resna stvar. Ali tega ni videla poprej? Ali niti mislila ni na to? Vdovela je pred Nikolajem Ivanovičem, vedela je, da uredi svoje življenje in je bila zadovoljna z njim. Ona ni spadala med narave, ki se udajajo premišljevanju, in v tišini nočne samote ni sanjala o krasnem mladeniču, ki naj bi jo osrečil. V štiriintridesetem letu življenja bi bilo to nespametno in malovredno, dasi se često dogaja. A Nikolaj Ivanovič jej je bil všeč. Imel je vse, česar je bilo treba njeni štiriintridesetletni dobi, zedinjeni z razumnim in jasnim pogledom na življenje. Bil je soliden in nikakor ne star. Visoko vzrastel, suh, a ne preveč, hodil je vedno po koncu, in na videz ga niso morale nikake boleti, ki v tej dobi pričenjajo pri možkih, ko že govore v šali: eh, starost prihaja! Štirideset let, to ni več malenkost!

Na njem ni bilo ničesar, kar bi količkaj spominjalo na starost — niti sumnive barve lica, niti apatije, niti onega omahovanja, ki se zove skepticizem. V mladosti je živel normalno, čuval je sebe in svojo dušo. Bil je sposoben, da se vznese kot mladenič, a ta vnos bi nikdar ne motil njegovega ravnovesja, s kratka — bil je ravno tak mož, kakoršnega jej je bilo treba. Spoznala sta se brž potem, ko mu je umrla žena, in naglo sta se spoprijateljila. Seveda je pri

tem mnogo pomagala okolnost, da je bila Aleksandra Sergejevna Saši prirastla na srca, ker je bila po Nadini smrti Saša vse v hiši

— No, čemu ste umolknili, Nikolaj Ivanovič? — izpregovorila je gospodinja: — morda mislite, da jaz ne umejem resnih stvari?...

— Bog ve, bi li umeli? — je odgovoril on, kakor bi obupaval.

— Kaže pa vendar, da sva si dobra prijatelja — je znova rekla Antonina Sergejevna.

— Ah, Antonina Sergejevna... Ali ne vidite, da jaz... no, sploh mi ni mogoče brez vas živeti!...

Ona je zardela ter odgovorila s tresočim glasom: Kako naj to umejem, Nikolaj Ivanovič?

To ga je popolnoma »omehčalo«, kakor je imel navado reči: ni se mogel več premagovati ter šel dalje:

— Brez vas ne morem živeti, zato bi rad živel z vami... E, pa kaj?... — vstal je, stopil k njej in jo prijel za roko, ki je ležala na okrogli mizici: — Nisva več tako mlada, da bi stvari nazivali z izmišljenimi imeni. — Ako imate sočutje... bodite moja, Antonina Sergejevna...

Poljubil jej je roko in pogledal v oči, čakaje odgovora. Ona mu ni odtegnila roke, a z drugo je pokazala na divan.

— Sedite sem-le, dragi prijatelj, da se pogovoriva... Vi ste mi rekli, da nisva več mlada. To pomeni, da treba nekoliko pomisliti, kadar... a čemu prikrivati?... ko srce ne bije tako redno, kakor sicer!...

On je sedel, ves srečen, ona je nadaljevala:

— Jaz sem egoistka, Nikolaj Ivanovič, in pred vsem drugim mislim nase. S svojim življenjem sem zadovoljna. Tako bi mogla živeti do smrti. A tudi nisem zoper to, da bi to življenje izpremenila, a s tem pogojem, da drugo življenje ne bode slabše od sedanjega. Meniteli, da bode tako?

— Kaj naj odgovorim na to? — je vzkipel on; vi me poznate, to je vse.

— Vem, da ste izvrsten človek, sicer bi mi srce sedaj mirneje bilo... A vi imate hčer...

— Ona vas ljubi, kakor svojo mater!...

— Dokler nisem zavzela mesta njene matere... To se čisto dogaja, Nikolaj Ivanovič!... Vi mislite, da smo igoisti samo mi, ki smo preživeli trideset do štirideset let? O, vi se motite!... V taka mlada leta se vgnezdi večkrat zajedno z živim poetiškim mišljenjem taka sebičnost, o kakoršni se nam niti ne sanja... Rešila bodeva torej to vprašanje pogojno: vi poveste to Sašenki, ne

da bi jo vprašali: dovoli mi, da se oženim, — nikakor ne, vi jo obvestite o tem kakor o gotovi stvari in pazite, kako se bode vedla temu nasproti... - Potem se odločiva...

On je še enkrat poljubil njeno roko; ta pot iz hvaležnosti. Kako umno, kako praktično je naredila to vprašanje! Ves navdušen je odšel od nje; zvečer ga je nekaj vleklo v gledališče, šel je tja ter se vrnil še le pozno po noči, spal je izvrstno, potem pa je ves dan z veliko pridnostjo delal z bistro glavo; zvečer se je odpeljal na carsko-selski kolodvor in tam dočakal Sašenke Seveda jej o vsej tej stvari ni povedal ni besedice. O takih stvareh se ne govori v vozu. To je odložil za zvečer.

II.

Skupaj sta pila čaj. Sašenka — životna, sveža, brdka — je veselo pripovedovala novice iz Pavlovskega. Teti je kaj všeč, da se je tako zgodaj preselila v letovišče. Ves maj je bilo prekrasno vreme, samo pred dvema dnevoma je vlekkel sever in treba je bilo zakuriti peči. Včeraj se je zgodilo nekaj žalostnega: poginil je stari maček Terentij. Teta se je žalostila, ker je bil njen ljubček. Vkljub temu sta šli zvečer na kolodvor in poslušali godbo. To so bile vse novice iz Pavlovskega, a ona jih je pripovedovala tako milo, tako živahno, da so bile res zanimive.

Nikolaj Ivanovič jo je zamišljen poslušal. Kadar se je Sašenka veselo nasmejala, smejal se je tudi on, a njene besede mu niso segale v dušo.. Mislil je svoje stvari, mislil je na to, kako bi začel svoj govor.

— Včeraj je bila pri nas Antonina Sergejevna, — je pričel polagoma.

— Tako? Ah, kako mi je žal! Tako dolgo je že nisem videla! — je rekla Sašenka z iskrenim obžalovanjem.

— Povabila me je potem k sebi na obed.

— In ti si šel k njej, seveda?

— Da!

— Kako bi ne? Samemu ti je moralo biti dolgčas, a ona je tako vesela in razumna...

— Res je... Antonina Sergejevna je jako razumna žena!...

Sašenka ni rekla na to ničesar več in s tem bi se bil mogel razgovor smatrati dovršenim. A Nikolaj Ivanovič ni hotel tega. Mislil je samo na to, da bi napravil najrahljši prehod.

— Sašenka, povej mi iskreno, prav od srca... je izpregovoril ter umolknil za trenotek, ker ga je Saša začudeno pogledala. A pre-

čej na to je z nova povzel: Povej mi, ali ljubiš Antonino Sergejevno? ...

— Kaj tako vprašuješ oče? ... Saj vendar veš! ... Da, jaz jo zelo ljubim ... Zakaj bi je ne ljubila? ...

— Dá, dá, seveda! ... Toda, je li to čustvo res globoko? ...

— O, oče, ti si danes nekako čuden! ... Zakaj me izprašuješ vse to?

— Morda je potreba, da te izprašujem ...

Zadnjo frazo je izgovoril nekako nevoljen. Jezil se je sam nase.

Njegov položaj se mu je zdel naenkrat smešen. Kakor kak dijak bal se je naravnost izreči, kar je bilo vprašanje njegove bodočnosti. Vendar je rekel na to kratko in odkrito:

— Vidiš, Sašenka, jaz ti ne morem pojasniti vsega tega ... Premlada si še in ne moreš tega umeti. Vsak človek potrebuje prijatelja, bližnjega človeka ... Samota je najtežja stvar, posebno v tisti dobi, ko človek pričjenja izgublja ... Težko, da bi ti to umela ...

— Res, še sedaj ničesar ne umejem ...

— To sem vedel! ... A glej, dete moje, dogaja se, da se v življenju srečata dva osamljena človeka ter se odločita, da združita svoje življenje ... Potem nijeden od njiju ni več osamljen ...

— Da, to se dogaja, oče.

»Še vedno sem isti dijak!« je pokaral Nikolaj Ivanovič samega sebe.

— S kratka, Sašenka — je rekel odločno in kri mu je udarila v lice, — kaj bi ti rekla, ko bi se jaz oženil z Antonino Sergejevno?

— Ti? Da bi se oženil? ... Ne umejem ... Kako moreš tako govoriti? — je rekla Sašenka in z največjim začudenjem pomajala z ramami.

— Zakaj bi se ne oženil, Saša? Saj še nisem star ... Jaz ljubim Antonino Sergejevno ...

— Kako moreš to reči? Kako moreš tako govoriti? je vzkliknila ona ter rahlo s pestjo lopnila po mizi.

Nikolaj Ivanovič se je nekoliko pomračil.

— Ne umejem te, Saša! — je dejal. — Zakaj bi ne vzel Antonine Sergejevne?

— A mama?

Oče je pogledal hčer z žalostnim in bolnim pogledom. Hoče li biti navlašč grozovita? Tak hip, v takem razgovoru spominjati ga nesrečne Nade ... Ne, ona kratko malo ni pomislila. Sašenka nikakor ne more biti tako grozovita. A glavno je to, da on ni bil

pripravljen, da odgovori na to. Bodisi kar koli, samo to ne. Tudi on ni vedel, kaj bi odgovoril na to vprašanje.

Drago dete, spomin na tvojo mater je zame svetinja ... je pričel, a čutil, da ne govori tega, kar je bilo treba. Ona mu je segla v besedo:

— Kaj to pomeni: spomin mi je svetinja?

— To pomeni, da jaz ...

— To pomeni, da si jo toliko pozabil, da hočeš vzeti drugo ženo ... To pomenijo besede: mi je svetinja. Ali ni tako, oče?

O, kaj je to? Ona ga prijemlje za besede kakor dečaka, in iz njenega glasu zveni neka nevšečnost? ... Kaj je to? On je pričel z njo prijateljski govoriti o tej stvari, a ona vse drugače? Ona neusmiljeno odpira rano, ki se je pričela tako lepo celiti ... Ali ni on tega kriv? Zakaj je pričel ta razgovor s hčerko, ki ne more umeti zamotanih psiholoških kombinacij. Ni mu bilo treba vprašati jo o njenem mnenju, marveč povedati jej, svoj nepreklicljivi sklep.

— Sašenka, prosim te, ne govori tako, — je izpregovoril razdražljivo: ti si se neoprežno dotaknila takih strani mojega življenja, katerih bi se ne bila smela dotakniti ... Ti še preslabo umeješ življenje ...

Čašo s čajem je odrinil od sebe in vstal. Njene oči so bile mokre, rame so jej drhtele.

Da ... Samo da se ti ne smeš oženiti ... je rekla s tresočim se, pretrganim glasom: — Ti ... ti ne smeš, ti ne moreš ... Neham te spoštovati ... Črtila te bodem ...

— Saša! — je vzkliknil on strogo.

— O, kako sem nesrečna! Kako nesrečna! — je rekla ona in, zakrivši si z rokama obraz, odhitela v svojo sobo.

Nikolaj Ivanovič je ostal na svojem mestu. S komolci se je uprl ob mizo, položil glavo na roke in se globoko zamislil. Odkod to pri Sašenki? Zdi se mu, da je v njenej odgoji zametaval vse, kar bi moglo razviti sentimentalnost. — A vender — ta ton, te besede, ta pogled! ...

Ne sme se resnim smatrati besed devojke, katera pozna življenje samo iz knjig. Res, da mora tako biti, a on je vendar čutil, da je njegova osnova razdrta. Ne sme so jih smatrati resnim, a zakaj bi se jih zopet ne? Gotovo je, da je Sašenka iz vse duše proti ženitvi. On jo goreče ljubi in se ne sme niti spomniti, da bi izgubil njeno spoštovanje. Sicer pa, kakšno pravico ima on, da bi v njeno življenje zanesel žalost, da bi z oblaki zastrl njeno svetlo, jasno nebo, na katerem življenje še ni zbralo oblakov. Te skušnje, katere

ji pripravljala usoda (in ona jih ima dosti za vsakega) pridejo o svojem času ter zavzamejo svoje mesto v njenem življenju, — čemu bi jih množil že naprej? Sašenka nima prav, nikakor nima prav, a njeno mnenje izvira iz globokega čustva do matere, — čustva tako zakonitega, da mu nikdo ne more nič. Res da se njegova namera v takih odnošajih ne da uresničiti. Nova sreča njegova bi se pričela z omračenjem jasne duše Sašenkine, v njegovo hišo bi se naselilo sovraštvo, on bi izpridil življenje sebi in Antonini Sergejevni ...

Dolgo je sedel nepremično in žalostno povešal glavo.

Ta hip je naglo vstopila sobarica, veleč z razburjenim glasom: — Gospodični je slabo!

— Kaj bi ji neki moglo biti? — je vprašal Nikolaj Ivanovič, zganivši se in hitro dvignivši glavo.

— Neprenehoma plaka ... Glavo je zakopala v blazino in plaka ...

— Ah, moj Bog!

Planil je kvišku in hitel v hčerino sobo. Na toaletni mizici sta goreli sveči na obeh straneh. Sašenka je ležala z licem proti steni, glasno ihtela in se tresla po vsem životu. Nikolaj Ivanovič je stopil k njej, sedel na posteljo ter se dotaknil njene glave.

— Umiri se, Sašenka, umiri se, dete moje! — je laskavo govoril Nikolaj Ivanovič.

Ona je hotela zdajci z naglo kretnjo zbežati.

— Idi, idi, prosim te! ... Pusti me samo! ... Tako sem nesrečna ...

— Dete moje, ti vse pretiravaš! ... Ne umeješ prav vsega tega ... A bodi ... Zgodi se, kakor ti želiš ...

Ona je vstala.

— Oče! — je rekla, umirivši se. — Ti se torej ne oženiš?

— Ne, ne; ako ti tega nočeš ... Kakor ti želiš, tako bode ...

— Ali mi zastaviš častno besedo?

— Zastavim, Sašenka, zastavim! — je dejal Nikolaj Ivanovič žalostno, in srce se mu je skrčilo, kakor da je ta hip na veke izgubil nekaj milega in dragega.

Ona se mu je krčevito z rokami ovila okrog vratu ter se stisnila k njemu.

— Oče, mili, dragi oče! ... Kako ti je to prišlo na um? Torej nisi kar nič hud? ...

— Kaj je na tem slabega, dete moje? — je rekel Nikolaj Ivanovič mehko in odločno, — hotel sem delati, kakor ti želiš ... A to zaradi tebe ... A v tem ne vidim nič slabega ...

Dragi moj, kako ti ljubiš mamico!... Videla sem, kako si jo ljubil, kako si jo nazival z nežnimi imeni... Kako naj bi sedaj gledala, da tudi drugo ljubiš tako?... Kaj naj bi si mislila?

— Morda je res tako?... A vmisli se v moj položaj. Starost se bliža in jaz bom sam za vedno...

— In jaz? jaz sem s teboj!

— Ti se omčžiš, dete moje...

— O, jaz ne mislim na to!... Na veke ostanem poleg tebe, oče!...

Ta večer Nikolaj Ivanovič ni mogel delati in zgodaj je legel spat. A spanec mu ni hotel zatisniti oči, neko hladnost je čutil v svojem srcu.

(Konec prihodnjic.)

Spokornik.

(Homjakov.)

Po trdih grudah, prašni njivi,
Da mogel nisem več od muk,
Od jutra v noč orjač trpljivi
Jaz vodil težki svoj sem plug.

Zadosti! s tolpo podivjano,
Z brezumjem krepko se boreč,
Izgubil moč sem svojo rano,
Ne morem več, ne morem več!

Čas je počitka! O livade!
Tišina ti polja in vod!
In od vejičja rasti mlade
Spleteni nad globeljo svod!

Le enkrat v sence blagodejne
Naj sklonim se čez šumni vir,
Naj moje prsi, prsi žejne,
V se dihaajo večerni mir!

Otrem naj čelo, mokro znoja!
Ves prašen sem od dela, glej!
„Brezumnik! Tebi ni pokoja,
Počitka ne: naprej, naprej!

Glej njivo, skrb te čaka mnoga,
In daleč ni več do noči —
Po koncu, leni suženj Boga,
Le nujno! ti Gospod veli.

O, mnogo stane žitje tvoje,
Odkupljen s križem si, krvjo;
Orjač, dovrši delo svoje!
Pogumen bori se krepko!

Pred glasom groznega pozvanja
S trepetom klanjam se ječeč,
A Ti brezumnega mrmranja,
O Bog, ne spomni se sodeč!

Zvršit grem v trudu zdaj in poti,
Kar sam določil si mi Ti,
Očesa ne zaprem v dremoti,
In borba me ne oslabi.

Ne pustim pluga, rob lenjivi,
Poprej ne ganem se odtod,
Da bo pripravljeno na njivi,
Za Tvojo setev, o Gospod!

Iz ruščine preložil Al. Benkovič.

Prepozno.

Ruski spisal J. Potapenko, preložil Al. Benkovič.

III.

rugi dan, ob enajstih dopoldne, se je Nikolaj Ivanovič podal na ulico, da se izprehodi kakor običajno pred zajutrekom.

Mislil je samo na izprehod. K Antonini Sergejevni ni nameraval iti. Sicer se mora pomeniti tudi ž njo, a to je tako težko. Udal se je Sašenki, in moral se je udati. Lepo ni, da se s Sašenko ni pomenil, predno je Antonini Sergejevni razložil svojo namero. A Antonina Sergejevna je tako dobra, tako prijateljsko čuti ž njim, da bode takoj umela njega kočljivi položaj. Hotel se je izprehoditi ob Nevi do Litejne ulice, in potem nazaj. A slučajno je zavil v Kiročno ulico ter bil zdajci pred hišo, v kateri je stanovala Antonina Sergejevna. Temu se je nekoliko začudil, a ne preostaja mu družega, nego da gre gori v tretje nadstropje. Antonina Sergejevna se mu je nasmehljala, a ko mu je pogledala v obraz, je takoj umela vse in iz oči ji je zasijal izraz toge.

— Zdravstvujte, draga prijateljica! — je izpregovoril Nikolaj Ivanovič z žalostnim glasom.

— Sedite in ne pripovedujte mi ničesar! — je rekla Antonina Sergejevna. — Vse vem, vse umejem...

On je sedel in vzdihnil. — Nikakor, moram vam povedati... Dovolite, da vam povem!...

— Hočete-li, da vam jaz povem, kako je to bilo? — je vprašala ona in se nasmehljala.

— Ne, tega nikakor ne morete... Vi si ne morete misliti, kak razlog... Najkrutejši, nepopisljivo krut...

— A! Tudi to vem... lahko si je misliti... Da, Nikolaj Ivanovič, mladost je grozno sebična in kruta!... Vendar se to more opravičiti... Mladost zadeva v naše rane, in tega niti ne opaža. Ona ne ve, kaj je srčna boleost... Pozneje to spozna in postane obzirnejša, blažja; a žal, da je za nas takrat že prepozno!...

— Vi veste vse, to vidim sedaj! — je dejal Nikolaj Ivanovič

— Ne samo, da vem, marveč sem to tudi pričakovala, da!... Že včeraj bi vam bila mogla to povedati tako, kakor danes. A nisem hotela igrati te krute igre. No, prisilila vas je, da ste se zakleli, ne?

— Skoro da... Izvabila je od mene častno besedo...

— Ne dolžim vaše hčere... S svojega stališča ima prav... Pomislite, to je doslej njena največja, najgorkejša ljubezen... Ako

se ona zaljubi v koga, si tudi misli, da se še ne izneveri mrtvemu, ako se jej omili živi... Iskreno govorim z vami, Nikolaj Ivanovič. ker sva oba v istem položaju. Jaz sem žarko ljubila svojega rajnega moža, kakor ste vi ljubili svojo rajno ženo... A ker je že usoda tako hotela, da nam je vzela one, katere smo ljubili, nam ne preostaja drugega, nego ohraniti spomin nanje v dnu naših src... on nam je svet, a mi smo grešni in slabi. Ni pa človeka, ki bi bil zadovoljen s spominom na pokojnika, on išče živega bitja... Tako sva se našla tudi midva, toda...

— Čakajva, Antonina Sergejevna... Morda nama boče bodočnost bolj milostna! — je rekel Nikolaj Ivanovič.

— Nikakor, najbolje bo, da na to niti ne misliva...

Odšel je od nje žalosten, a ob enem nekako pomirjen, zadovoljen. Nekako lahko mu je pri srcu, odkar se je igral tisti prizor pred dvema dnevoma. Mnogo bridkega je skusil te dni, a reči ne more, da se ni dogodilo nič ugodnega. Res je, da se je zblizal z Antonino Sergejevno, njiju prijateljstvo se je utrdilo in postalo prisrčno.

Sašenka se je znala premagovati in kadar jo je Antonina Sergejevna prišla obiskat, vedla se je proti njej taktno. Sama je redkokrat šla k Antonini Sergejevni in ni ostajala pri njej po več dni, kakor se je dogajalo prej. Tudi Antonina Sergejevna se je izogibala vsakemu povabilu.

Med tema ženskama so nastali delikatni odnošaji, ki nastajajo zaradi tretje osebe, in ta tretja oseba je bil seveda Nikolaj Ivanovič. Vse se je vršilo gladko in dostojno, in tuje oko bi ne bilo moglo tako hitro opaziti kakega nesporazumljenja. Vendar je v resnici iz njih odnošajev za vedno izginila prisrčnost. Naj je bila razumnost Antonine Sergejevne še tako velika, naj si je trdila kolikokrat koli, da je imela Sašenka s svojega stališča prav, da si drugače niti ni mogla misliti, vendar je na dnu svoje duše tajila čuvstvo razžaljenja nasproti tej deklici. Bodisi kakor hoče, vsekakor je Sašenka doigrala neko ulogo v njenem življenju.

Ako bi nje ne bilo, ali da je drugače, zdravejše in praktičnejše smatrala stvar — vse ostalo življenje Antonine Sergejevne bi se bilo razvilo drugače, in kakor je priznavala sama pri sebi, to življenje bi bilo mnogo lepše in ugodnejše. Prav Nikolaj Ivanovič je človek, poleg katerega bi mogla biti tiho in nemoteno srečna. Ostajalo jej je tako malo let, v katerih ima ženska pravico, da misli na tako srečo. Leta minevajo in ne čakajo, da se povoljno rešijo ljudske razprtije, razprtije, ki ne dopuščajo, da bi uživali vse tisto, kar nam ponuja življenje.

In vselej, kadar se je srečala s Sašenko, se je v njej na tihem porodilo neprijateljsko čustvo nasproti tej deklici, čustvo, katerega nikakor ni mogla udušiti.

Sašenka pa ni jasno kazala, ali pa morda niti sama ni umevala, da se nekako drugače vede nasproti Antonini Sergejevni, nego je to bilo še pred kratkim.

A Nikolaju Ivanoviču, ki ni imel ravno posebnega daru opazovanja, se je zdelo, da je vse, kakor je prav. Sprijaznil se je z nezogibnostjo in bil vesel, da ta epizoda vsaj ni razdrila odnošajev med tema dvema ženskama. To mu je bilo v tolažbo.

IV.

Minilo je pet let...

O nekaterih odnošajih se človeku zdi, kakor bi usoda sama skrbela vsaki hip, da se v njih ne izpremeni ničesar, marveč da je vse tako, kakor je bilo poprej. Temu ali onemu se prigodi, da v kratkem času doživi tisoč izprememb, da preskusi vso silo prevratov, da se izpremeni tako, da ga niti ne moreš več spoznati, tako se tudi njemu samemu vse v življenju zdi novo. Drugi žive po več let brez vsake izpremembe, brez vznemirjenja, dan za dnevom, danes kakor včeraj, jutri kakor danes, in pri njih je vse eno in isto: isti stan, isti red, ista vrsta in barva obleke, z isto hrano se hranijo opoldne in zvečer, imajo iste znance in prijatelje, in niti sami se niso izpremenili.

Tako je bilo življenje pri naših znancih. Sašenka je postala samo malo močnejša, Antonina Sergejevna je postala nekaj debelejša, in krog oči se je pokazalo nekaj gubic. Nikolaju Ivanoviču so posrebreli tu pa tam lasje na glavi, in to je bila edina izprememba.

In ker se v življenju takih ljudi vse vrši po stanovitnem redu in čisto navadno, zgodilo se je tudi s Sašenko, kar se godi navadno. Zaljubila se je, in nekdo se je zaljubil vanjo, poprosil jo in ona je bila pripravljena, da se omoži.

Izvoljenec njenega srca je bil res dostojen človek, dosti lep, mlad, s svežo vseučiliško diplomo, z nekoliko stotinami desetin zemlje v isti guberniji, kjer je imel posestvo tudi Nikolaj Ivanovič. Da bi bilo drugače, bi se Sašenka seveda ne bila zaljubila vanj, in tudi Nikolaj Ivanovič težko da bi bil dovolil v tak zakon.

Na priprave za svatbo je gledal Nikolaj Ivanovič z usmevom, za katerim se je skrivala nekaka tajna toga. Imel je nekaj na duši, in to se mu je videlo tudi iz pogleda, s katerim je gledal svojo hčer. Iz tega pogleda je sijalo karanje, ali Sašenka je bila preveč srečna, da bi to opazila.

Nekoč, ko sta bila sama, se je med njima pričel razgovor.

— Ti se torej omožiš, Sašenka! — je rekel Nikolaj Ivanovič.

— Kaj bosta počela po poroki?

— Lahko greva na potovanje.

— A potem?

— Potem bodeva poletje preživela v selu, — je hladno odgovorila ona.

— No, jaz vama želim največjo srečo... A jaz naj ostanem sam in v samoti umrjem...

Preko lica Sašenke je šinila nekaka senca. Za trenutje se je zamislila.

— Oče, a ti?... Ti si takrat želel...

— Kaj, dete moje! — je vprašal Nikolaj Ivanovič, dobro umeč, kaj je mislila.

— Ti si se hotel oženiti... ali...

— Zdajci je naglo vstala, stopila k njemu in ga prisrčno objela.

— Oče, takrat sem bila grozno neusmiljena... Zakaj si me poslušal? — je izpregovorila in solze so jej zalile oči.

— Tvoji razlogi so bili taki, da se jim nisem mogel protiviti! — je odgovoril on žalostno, a milo.

— Da... To je grozno!... Še vedno mislim na to, na tisti razgovor in na tisti prizor... vse to se mi danes zdi nemogoče. Vse to je bila zate muka... Ni-li res?

— Vsekako!...

— Se-li to ne more popraviti? Moj Bog, zakaj se nam časih prepušča, da rešujemo vprašanja življenja, ko o življenju niti nimamo pravega pojma? Pripravljena sem storiti, kar je mogoče, da se stvar uredi... kajti, kako bi se jaz mogla naslajati z življenjem, in ti bi ves svoj čas bival v samoti?... Ali bi ona ne hotela? Sva jo-li razžalila? Sem jo-li jaz takrat razžalila? Pripravljena sem iti k njej, skesam se in jo poprosim...

Nikolaj Ivanovič se je nasmehnil.

— Nikakor, dete moje, tega ne stori... Ni treba! — je rekel, gladeč jo po roki. Vse to mine... Le ti bodi srečna in nikdar ne misli na to!... No, poljubi me, odhajam, moram po opravkih...

Odšel je v svoj kabinet, a naravno, da ni sedel k delu. Ta prizor ga je vsega razburil in ni mu bilo žal, zato, kar se je zgodilo. Bila je potreba, da vse to Sašenki pokliče v spomin: naj spozna, da je bila kruta ž njim: naj ji bode žal, da je to storila.

Prišla je pomlad. Mladi par se je poročil in odpotoval.

Nikolaja Ivanoviča se je lotila silna tesnoba. Doma se mu je zdelo pusto in prazno; delati se mu ni ljubilo, brez opravka pazopet ni mogel sedeti. Vedel je, da odebeli, ako bi ostajal doma in postane čmerikav. Doslej niti ni pazil na to, kako minevajo dnevi, sedaj pa jih je naenkrat pričel šteti in posebno važno se mu je zdelo, da se mu bliža peta desetletnica njegovega življenja. Imel je trenutke ko ga je bilo nekako strah. »Ali mi je res usojeno biti na veke samemu? To je grozno!«

Neki dan, ko se ga je lotila taka bojazen, je zbežal od doma k Antonini Sergejevni. In pred njo je potožil gorje. V njeni bližini mu je odleglo. Tista moralna zveza, ki je bila nastala med njima po njegovi izpovedi pred petimi leti, ni nikdar oslabela. Ona mu je bila prijatelj, bitje, ki mu je bilo jako blizu.

In sedaj je srečen sedel pred njo. Težke misli so se mu bile pregloboko ujedle v glavo, moči ni imel, da bi jih premagal, ali se jih iznebil.

»Zakaj ste danes tako dolgočasni, Nikolaj Ivanovič? — ga je vprašala domačica.

— Misli so me premagale, Antonina Sergejevna! — je odgovoril on.

Ona se je nasmehnila.

— Ali se jih niste navadili?

— To so težke misli! — opravičeval se je on.

— Odkrite mi jih. Potem vam bo lažje.

— Ej, Antonina Sergejevna! Ko bi si mogel človek izbiti iz glave tužno epizodo, ki se je vršila pred petimi leti... Kakor da se ni vršila... A jaz sem še vedno isti, ponoviti vam morem iste besede, staviti vam isti predlog...

Ona se je nasmehnila in vzdihnila.

— Pozabiti ni treba ničesar, Nikolaj Ivanovič, je rekla — med nama se ni zgodilo ničesar, kar bi bilo treba pozabiti... A vaš predlog? Na to vam odgovarjam to-le: vsaka reč ob svojem času!... Vse svoje žive dni sem se najbolj bala, da bi se na kakoršenkoli način ne osmešila. To je v tujih očeh veliko vredno... Ako se le enkrat osmešiš, ljudje te ne cenijo več. Zato niti bebcu ne smemo dati povoda, da bi se smejal... Za žensko je doba od tridesetega do štiridesetega doba, ko je treba požuriti se. To, kar bi se vsakemu zdelo naravno v štiriintridesetem letu, je v devetintridesetem letu smešno za vsakega... Kako vi mislite o tem, Nikolaj Ivanovič, to je vaša stvar... A zame je... prepozno!... Jaz sem odebelela, postala okorna... Zdi se mi, da o takih okolščinah ni estetično vzeti

venec na glavo ... Skratka : prepozno je, Nikolaj Ivanovič ! ... Časih je boljše nikdar nego prepozno ... Se li ujemate z mano ?

— Jaz sem z vami vedno istega mnjenja ! — je odgovoril on z žalostnim glasom in jej poljubil roko.

In ostala sta si dobra prijatelja.

Spomini.

V.

Pred nama že rošno leži polje
in v biserih koplje se cvetje,
čuj, gozdič pritajno tam šumi,
v njem najdeva varno zavetje.

Krog naji pospel je planinski svet,
a najino srce še čuje,
ponuja mu amor prelestnih sanj
in prstančka zlata že kuje...

VI.

Pa pravijo, da nikdar več
po meni ti ne vprašaš,
in pravijo, da z ljubico
se drugo zdaj ponašaš.

Kako se smejem jaz ljudem,
ljudem dobromislečim —
kako težko borim se jaz
s tem srcem hrepenčim !

VII.

V pogubni ogenj dveh očes
samo enkrat bi zrla spet
in z žejno dušo gledala
nebesa v njem — in celi svet.

Na ustnih dveh počivala
po dolgem časi spet bi jaz,
da v smeihu radostnem — v solzah
njegov bi kopal se obraz.

A bolj je da mi nikdar več
ta ogenj ne zaplopola —
in da s poljubi nikoar več
ne trgam njemu -- jaz srca.

VIII.

Nad spečim mestom vlada
globoki nočni mir,
med zvezdami sprehaja
se mesec — kavalir.

Ozira se na okno
kjer sama jaz slonim —
on smeje se na zemljo,
jaz v tiho noč ihtim...

Odpelji z ljubicami
drugam se, mesec, ti,
na skrivnem da po dragem
razjočem jaz oči !

Kristina.

